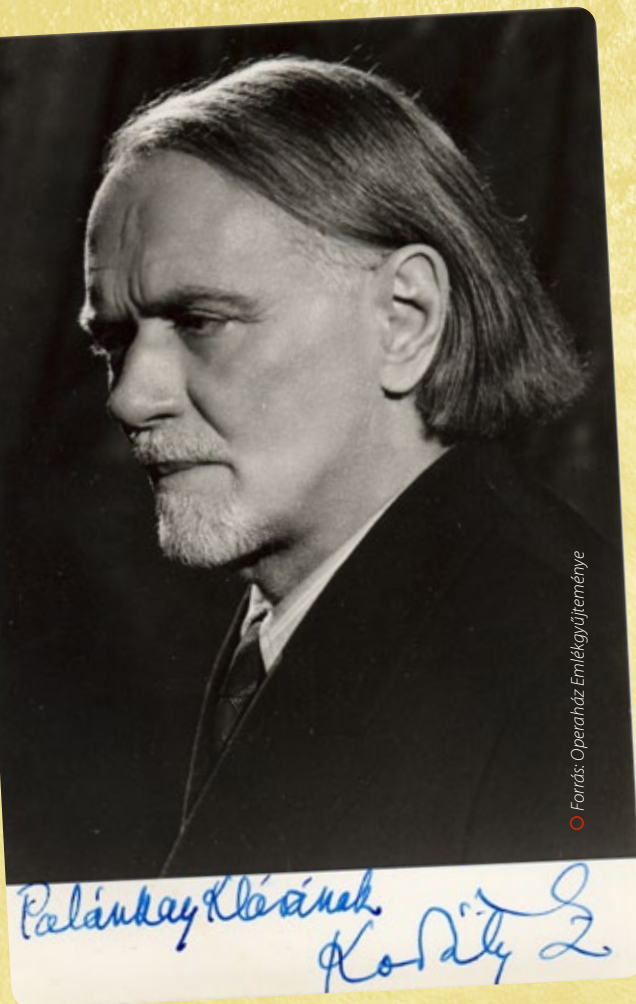

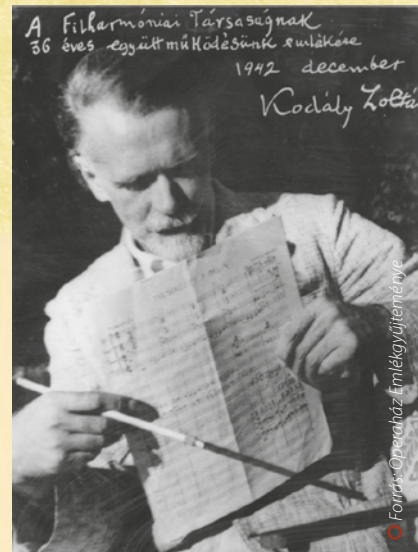
Kevés személyiség akad a magyar kultúra történetében, aki olyan mélyreható változásokat tudott előidézni nemzetünk önképében és műveltségében, mint Kodály Zoltán. Az ötven éve elhunyt zeneszerzőre, zenepedagógusra és népzenekutatóra nagyszámú ünnepi esemény keretében emlékezik hazája.

Dalos Anna

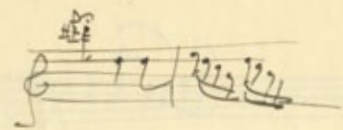
Európai és mégis magyar

Forrás: Operaház Emlékgyűjteménye

Forrás: Operaház Emlékgyűjteménye

A Székes Filharm. Társaságnak,
tovább 60 éves kivirág

1933. okt. 23

Kodály Zoltán

Forrás: Operaház Emlékgyűjteménye

A 2017-es Kodály-emlékév programjaiban részt vevő Magyar Állami Operaház és Kodály Zoltán kapcsolata a komponista egyetemi éveire vezethető vissza, amikor az Eötvös Collegium és a Zeneakadémia kiváló diákja rendszeresen látogatta a Királyi Operaházat, különös előszeretettel a Wagner-előadásokat. Tudjuk, hogy kezdettől vonzotta őt a színpad, s bár sok opera- és balett-tervét végül nem tudta megvalósítani, három színpadi művet mégiscsak létrehozott: mindhárom (*Háry János*, 1926, *Székel fonó*, 1942, *Cinka Panna*, 1948) ősbemutatójára az Ybl-palotában került sor. 1945 januárjában az ostrom elől menekülve a művész és felesége az Operaház óvóhelyén talált menedéket. Ezért mutathatta be 1945. február 23-án, a földszinti ruhatárban a *Missa brevis*t a Ház szólistáiból alakult kamarakórus.

2017. március 6-án – a zeneszerző halálának napján – az Erkel Színház ad otthont egy Kodály-hangversenynek, amelyen három olyan nagyobb apparátusú darab hangzik el, amely az alkotó portréjának különféle vonásait villantja fel. A legkorábban keletkezett, bariton szólistát foglalkoztató *Két ének*

(op. 5, 1913–1916) a kamaraművek és dalok ifjú komponistáját mutatja be, azt a muzsikust, aki fiatalemberként a századelő magyar modernizmusához (elsősorban Ady Endréhez), illetve a francia új zenéhez (Debussyhez) kapcsolódott. A *Két ének* igen ritkán szólal meg a koncerten hallható zenekari változatban, annak ellenére, hogy Kodály rendkívüli hangszerelési adottságairól, Debussy zenekari színeivel vetekedő orkesztrális fantáziájáról tanúskodik. Kodály e kompozíciójában kerül talán a legközelebb *A kékszakállú herceg vára* Bartókéhoz is, ám mégis tagadhatatlanul a saját, mással össze nem téveszthető hangján szólal meg. Csak rá jellemző a versválasztás és a szöveg dallamba foglalásának módja: az antikizáló Berzsenyi (*A közelítő tél*) és a szimbolista Ady (*Sírni, sírni, sírni*) verssora egyaránt alkalmat adnak arra, hogy

a magyar nyelv újszerű prozódijának, dallammá formálásának a népdalokból leszűrt tapasztalatait kamatoztassák, míg a költők páratlanul gazdag képi világa a mindenhol jelenlévő szófestés technikáján túl a hol fátyolosan impresszionista, hol klasszicizáló harmóniavilágba szűrődik be.

A *Galántai táncok* (1933) Kodály gyermekkorába vezet vissza. A zeneszerző 1885 és 1892 között itt (ma: Galánta, Szlovákia) nevelkedett, és első, meghatározó zenei élményeit is ekkor szerezte, továbbá a családi házi muzsikáláson túl cigánybandák játékát is megismerhette. Galánta ugyanis híres volt roma muzsikusairól, olyannyira, hogy a 19. században akadtak olyan lelkes kottakiadó cégek, akik közreadták e formációk dallamait. Kodály ezekből a 18. századi közzenéket tar-

talmazó gyűjteményekből válogatva állította össze virtuóz zenekari szvitjét a 80. évfordulóját ünneplő Budapesti Filharmóniai Társaság Zenekara számára. A Dohnányi Ernő vezényelte ősbemutatót követően a Galántai táncok azonnal felkerült a világ zenekarainak repertoárjára. Nem csoda, hiszen testvérdarabjához, a magyar népzene épülő *Marosszéki táncokhoz* (1929) hasonlóan lehetőséget teremt arra, hogy a szimfonikus együttes minden hangszere-hangszercsoportja megcsillogtassa tudását. A táncsorozat azonban nem tekinthető csupán egyszerű jutalomjátéknak. Legalább ennyire magyar történelmi tabló is, amely – a Kodályt is mélyen megrázó trianoni tragédia után – egy kivételes nemzet tragikus sorsát foglalja zenébe. A táncok rendre visszatérő rondótémája a büszke és szenvedélyes magyarság szimbóluma, míg a közjátékban megszólaló egységek az egyszervolt csodálatos Magyarországot színeit vetítik elénk.

A hangversenyt záró *Budavári Te Deum* (1936) Kodály hangszeres és vokális apparátust egyaránt foglalkoztató reprezentatív kompozíció sorába illeszkedik, s mint ilyen, az 1923-ban keletkezett főmű, a *Psalmus Hungaricus* párja. De míg a *Magyar Zsoltárban* Kodály magyar nyelven az elárult-meghurcolt egyén fájalmát fogalmazza meg, a hálaadó *Te Deum* – a műfaj sok évszázados hagyományát követve – egy ünnepi liturgikus szertartás fényét emeli. Valóban, a töröktől való felszabadulásának 250. évfordulójára készült remeket, a Mátyás-templom látványos szertartásának részeként mutatták be. Ennek ellenére nem liturgikus mű, hanem hangversenyzene – manapság is elsősorban koncertterekben szólal meg. Az őskeresztény latin szövegre épülő oratorikus alkotás rézfúvós fanfárjaival, nagy kórusmegszólalásaival

○ HÁRY JÁNOS, 1952 - KODÁLY ZOLTÁN KÖSZÖNTÉSE
Forrás: Operaház Emlékgyűjteménye

tudatosan reflektál a barokk muzsika pompájára (Händel maga is írt *Te Deumot*), de nem tagadhatja, hogy hangszerelésében és reprezentativitásában közel áll Bruckner 1884-ben befejezett *Te Deum*ához is.

Kodály – hasonlóan többi zenekari kompozíciójához (a *Psalmus Hungaricus* mellett a *Te Deum* után keletkezett *Páva-variációkhoz* és a *Concertóhoz*) – e művében is az elmúlt évszázadok legfontosabb formái, illetve zeneszerzés-technikái elveit ötvözi. Maga a nagyforma a bécsi klasszikus szonátaelvet tükrözi, de e keretet számos kisebb,

részben a szövegből kiinduló formaegység szabdalja tematikailag-karakterekben elkülönülő részekre, s e formaegységek közül – Kodály páratlan mesterségbeli tudásának dokumentumaként – kiemelkedik a barokkra utaló három nagy fúga, amelynek utolsó részéből fejlődik ki a híres kvarttorony. A tételt nyitó, s a visszatérésben is megjelenő rézfúvós fanfár pedig Berlioz híres *Rákóczi-indulóját* idézi meg, ezzel is jelezve a darab nemzeti hovatartozását, azt, hogy a *Budavári Te Deum* egy európai kultúrán nevelkedett hazai mester nyugati hagyományokra épülő magyar alkotása. ○

○ KODÁLY ZOLTÁN FELESÉGE ÉS CSALÁDJÁ KÖRÉBEN
Forrás: Operaház Emlékgyűjteménye

Közös pontok

○ Forrás: Juhász Attila

Kodály Zoltán zeneszerzőt, népzenekutatót és zenepedagógust, valamint Ion Marin karmestert a hangok szeretetén kívül látszólag semmi sem köti össze. Az egyikük hazájában élve és dolgozva tett szert nemzetközi hírnévre, míg a másik korán elhagyta szülőföldjét, hogy felépíthesse karrierjét. Két különböző generációt és két eltérő nációt képviselnek, ám eltávolodva a felszínes nézőponttól a párhuzamosságok még a végtelen előtt találkoznak.

Filip Viktória

Tulajdonképpen akár a személyes benyomást sem zárhatjuk ki teljesen, hiszen Kodály halálakor a kis Marin már hatéves volt, ráadásul édesapja, Constantin Marin karvezetőként kereste kenyerét, így a Kodály-módszert és a magyar komponista kórusműveit bizonyosan ismerte. Érdeklődési körükre is a tágasság jellemző: Kodály a Pázmány Péter Tudományegyetem magyar-német szakát is elvégezte, később a MTA tagja, majd elnöke lett, Marin pedig a filozófia tudományában és a vallástörténetben mélyedt el. Bár a zenepedagógussal ellentétben a karmesternövendék figyelmét nem keltette fel a népzene világa, gyökereit sohasem tagadta meg. Máig románként vallja magát, és hálával gondol hazájára, ahol számos lehetőséget kapott a kibontakozása. Tanulmányait három országban végezte (a bukaresti

George Enescu Akadémián, a salzburgi Mozarteumban, valamint a sienai Accademia Chigianán), majd huszonegy évesen a Transylvania Filharmonikusok zeneigazgatója lett. Amikor huszonhat évesen elhagyta Romániát, hazaárulásért hét esztendőre ítélték, így csak 1989 után látogatott el ismét szülőföldjére. „Az én hitvallásom a szabadság, amelynek elvesztését nem csak a börtön jelentheti. Rá kellett jönnöm, hogy mások függetlenségéért nem, csak a saját szuverenitásomért harcolhatok. Nagy árat kellett fizetnem érte, hiszen külföldön mindent előről kellett kezdenem úgy, hogy a régi éneket sem akartam elveszíteni” – nyilatkozta a dirigens.

A ma már osztrák állampolgárként Svájcban élő muzsikusként a Londoni Filharmonikusokat, az Izraeli

Filharmonikusokat, a Montreali Szimfonikusokat és a drezdai Staatskapelle zenekarát is vezényelte. Operakarmesterként olyan világsztárokkal léphetett fel, mint Plácido Domingo, Angela Gheorghiu, Cecilia Bartoli és Dmitri Hvorostovsky.

Háromszor jelölték Grammy-díjra, lemezeit a legnagyobb kiadók (Deutsche Grammophon, Decca, EMI, Sony, Philips) gondozzák, a Diapason D'Or és a Német Lemezkritikusok Díjának birtokosa. Kodály háromszoros

Kossuth-díja, Corvin-koszorúja, az amszterdami Concertgebouw és a Chicagói Filharmonikusok megrendelése, a Magyar Népzene Tára kötetei szintén kimagasló művészi nagyságról árulkodnak.

Marin és Kodály között Ligeti György személye is kapcsolódási pontot jelent. Az idős zeneszerző egykori pártfogoltja ugyanis dolgozott a román karmesterrel, aki így nyilatkozott róla: „Fenomenális és inspiráló volt Ligeti György jelenléte. Ha lángelmével kerülök kapcsolatba, kétszeres sebességre kapcsolok, hogy mindent megérthessek abból, amit közvetíteni akarnak.”

A zenei műveltség terjesztése iránti szenvedély szintén jellemző mindkettejükre. Amíg a magyar komponista országos mozgalmat hozott létre és speciális módszert dolgozott ki, addig Ion Marin a *Cantus Mundi* és a *Symphonia Mundi* nevű kórusprojekteken keresztül segíti a hátrányos helyzetű gyermekek társadalmi integrációját. Ennek fényében nem meglepő, hogy Kodály halálának ötvenedik évfordulóján, március 6-án ő vezényli a zeneszerző műveiből összeállított estet egy olyan helyszínen (az Erkel Színházban), amelynek missziója szintén a zene mindenkit összekötő erejéről szól. ○